

**Тема 6. Методи оцінки
ризиків фальсифікації
фінансової звітності
підприємств**

План

1. Аналітичні процедури в аудиті: поняття, види, цільове призначення
2. Порушення у фінансовій звітності ІТ-підприємств: помилки і фальсифікація
3. Класифікація факторів ризику фальсифікації фінансової звітності
4. Фальсифікація як спосіб здійснення креативного обліку
5. Переваги застосування методів Бенейша та Роксас при оцінці ризиків фальсифікації фінансової звітності

1. Аналітичні процедури в аудиті: поняття, види, цільове призначення

Аналітичні процедури – це спосіб визначення достовірності інформації про фінансовий стан, відображеної у фінансовій звітності, на основі наявності або відсутності відхилень між фактичними і очікуваними значеннями показників.

Базовими аналітичними
процедурами, що використовуються в
аудиті, є:

1. Горизонтальний аналіз.
2. Вертикальний аналіз
3. Аналіз фінансового стану (експрес
або поглиблений).

Таблиця 1

Переваги і недоліки базових аналітичних процедур аудиту

№ з/п	Аналітичні процедури	Переваги	Недоліки
1	2	3	4
1	Горизонтальний аналіз	Дозволяє визначити загальну тенденцію змін статей балансу	Відсутні фактори (ціна, реклама, збільшення продуктивності праці, зміна чисельності персоналу), що вплинули на наявну тенденцію, що не розкриває стратегію розвитку
2	Вертикальний аналіз	Дозволяє визначити структуру активів і пасивів балансу	
3	Аналіз фінансового стану	Дає можливість оцінити поточний стан ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості, ділової активності, ефективності	<p>1. Великий перелік формул, що потребують інтерпретації</p> <p>2. Відсутні нормативні значення залежно від виду економічної діяльності</p> <p>3. Структура активів підприємств за різними видами економічної діяльності відрізняється, тому ознаки нормального балансу неможна назвати універсальними</p>

Класифікація аналітичних процедур в аудиті¶

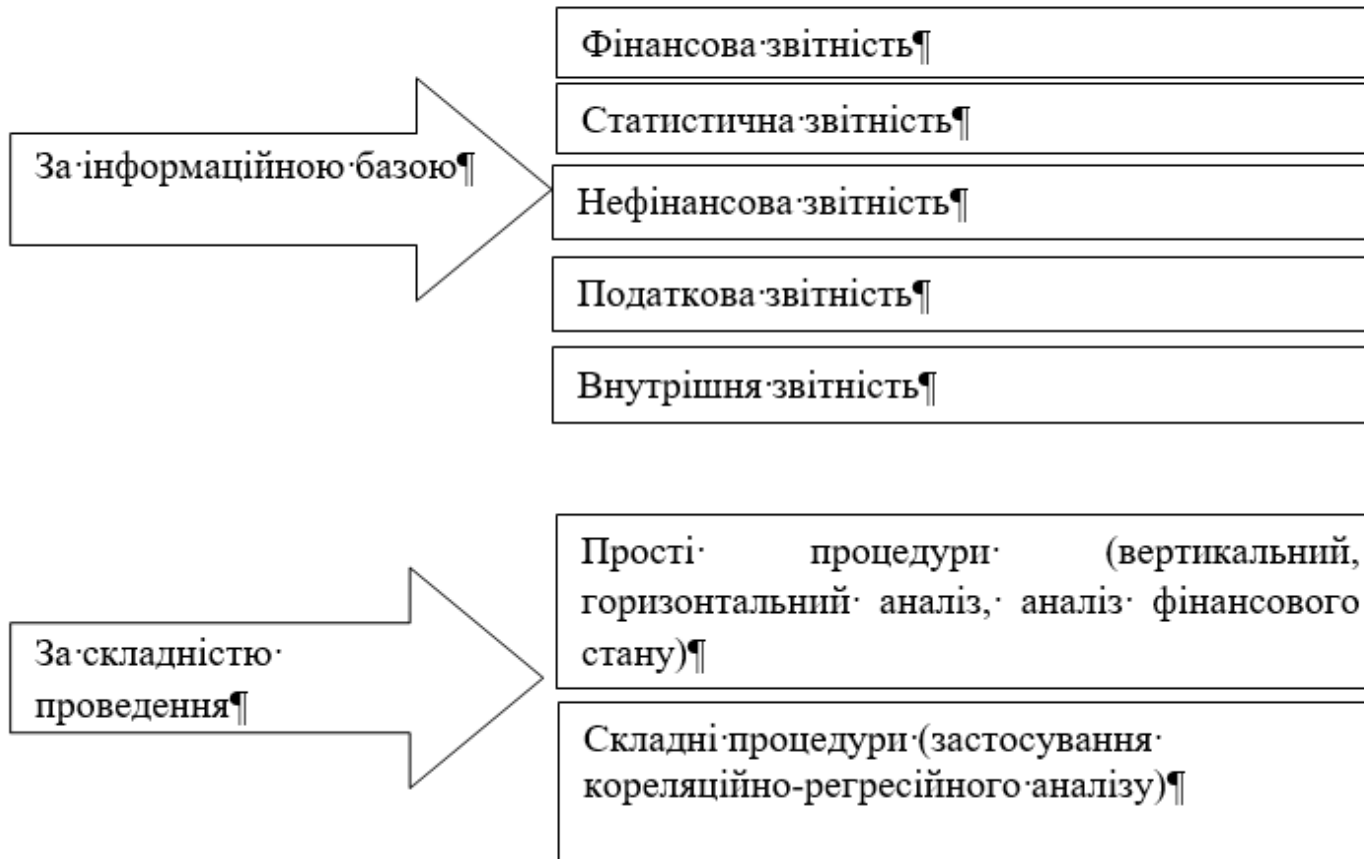

Рис. 1. Класифікація аналітичних процедур в аудиті

На основі вивчення регулярної інформації про підприємства можна виокремити фактори, що слід враховувати під час вибору аналітичних процедур аудиту:

1. Організаційна структура підприємства і система контролю за складанням фінансової звітності.
2. Стадія життєвого циклу підприємства.
3. Вид економічної діяльності.
4. Сезонний чи несезонний характер діяльності.
5. Зношеність необоротних активів і стратегія їх оновлення.
6. Наявність або відсутність витрат на збут відповідно до виду економічної діяльності.
7. Структура собівартості виробництва.
8. Типові повторювані операції з постійними контрагентами чи нетипові разові транзакції.
9. Інформаційна база містить тільки фінансову інформацію або і фінансову, і нефінансову.
10. Наявність аудиторських висновків за попередні звітні періоди.

2. Порушення у фінансовій звітності

ІТ-підприємств: помилки і
фальсифікація

Відхилення між даними, відображеними в обліку і фактично здійсненими операціями¶

Помилка¶

ненавмисне викривлення фінансової звітності в результаті здійснення арифметичних і логічних помилок¶

Невідповідне відображення записів у регістрах обліку¶

Ненавмисне або навмисне викривлення фінансової звітності в результаті здійснення арифметичних, методологічних і логічних помилок¶

Незвичайні операції¶

операції, що мають разовий характер, можуть спричинити надмірне перевитрачання коштів без достатнього обґрунтування одержання економічних вигід в майбутньому¶

Вуальовання фінансової звітності¶

Відсутність деталізації здійснення витрат, їх знеособлення, недостовірний облік цільового фінансування¶

Під час аудиту фінансової звітності можуть бути виявлені, на перший погляд, однакові факти порушень, які за глибшого дослідження можна тлумачити як навмисні (шахрайство, фальсифікація) і ненавмисні (помилка).

Категорія «помилка» застосовується до ненавмисних порушень, які виникають у результаті спрацювання так званого «людського фактору» в записах облікових даних, випадкового пропуску, невірного підрахунку або неправильного уявлення про відображення окремих фактів господарського життя в результаті змін норм чинного законодавства, халатності, неуважності тощо.

«Фальсифікація фінансової звітності» – це свідоме оформлення наперед неправильних або фальсифікованих документів бухгалтерського обліку і записів у реєстрах бухгалтерського обліку.

Найбільш розповсюдженими причинами фальсифікації є наступні: 1) відсутність дієвого державного нагляду за станом ведення бухгалтерського обліку та складання звітності; 2) необхідність керівництва підприємства прикрасити фінансову звітність для інвесторів; 3) особиста матеріальна зацікавленість управлінського персоналу підприємств організаторів обліку та контролю; 4) корупція і низький фаховий рівень бухгалтерів та аудиторів.

3. Класифікація факторів ризику фальсифікації фінансової звітності

Основними причинами та факторами, які призводять до фальсифікації фінансової звітності підприємства, на нашу думку, є:

1) бажання презентувати фінансову звітність підприємства як у найкращому світлі з метою її позитивного сприйняття користувачами;

2) жадібність управлінського персоналу, яка проявляється у необ'єктивному збільшенні ціни на акції та вартості компанії тощо;

3) особисті інтереси менеджерів компанії, які залежать від короткострокових результатів діяльності підприємства;

4) конфлікт інтересів між управлінським персоналом та власниками підприємства; прагнення управлінського персоналу підприємства виправдати очікування власників та ринку або тримання марки “найкращі” у певному секторі ринку;

- 5) безпринциповість, егоїзм, відсутність професійної етики та елементарного почуття відповідальності в облікового та управлінського персоналу компанії;
- 6) варіативність методів ідентифікації, оцінки та відображення в обліку операцій та подій на підприємстві (наприклад, методи нарахування амортизації, списання запасів тощо);
- 7) глобалізація ринків, складна розгалужена організаційна структура великих компаній, діяльність яких розповсюджується на декілька країн світу з різними моделями обліку, нормативно-правовими базами, специфікою діяльності тощо

4. Фальсифікація як спосіб

здійснення креативного обліку

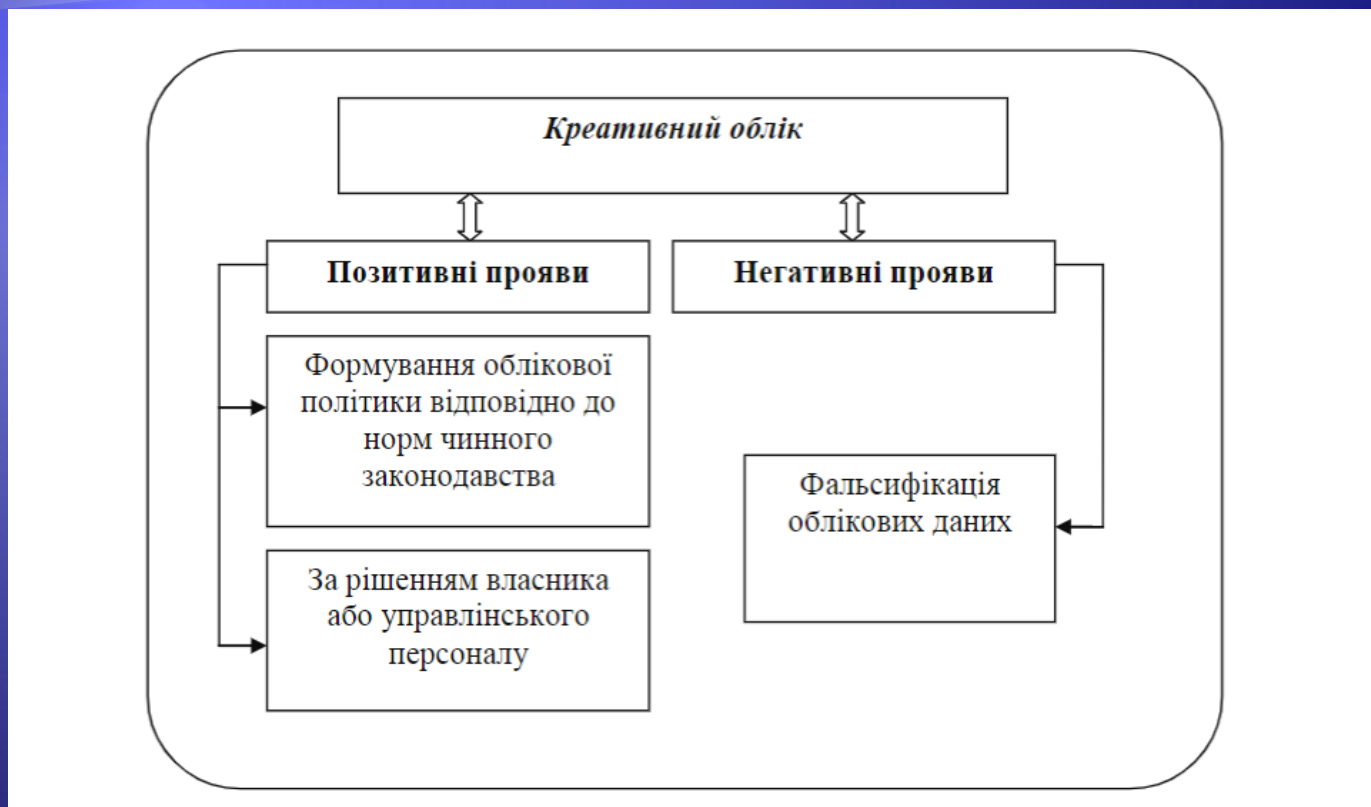

Рис. 2. Прояви креативного обліку

Таблиця 2. Види креативного обліку

Вид креативного обліку	Характеристика
Голлівудський облік	Характеризує таке ведення обліку при якому високі доходи не супроводжуються відображенням високого прибутку через роздування накладних витрат
Вуду-бухоблік	<p>Будь-який вид обліку при веденні якого не дотримується правило обачності (після досягнення цілі заради якої штучно збільшувалася рентабельність прибуток магічно зникає).</p> <p>Вуду-бухоблік включає в себе методики:</p> <ul style="list-style-type: none"> - наповнення каналів, використовується для нарощення показника доходу в кінці звітного періоду - велика баня - в збиткових звітних періодах фінансовий результат викривляється в сторону ще більшого зменшення з метою щоб в наступному звітному періоді мати запас прибутковості для відображення більш вражаючих фінансових результатів. - коробка печива - суть методики полягає в згладжуванні прибутку в прибуткові роки компанії нараховують зайві резерви, які знижують звітний прибуток з метою, щоб у менш успішних періодах шляхом сторнування резервів збільшити звітний прибуток. - невинуватена капіталізація - передбачає збільшення активів замість зменшення прибутку (замість того, щоб списати поточні витрати в зменшення звітного прибутку підприємство здійснює їх капіталізацію)
Бухгалтерський облік «чорного ящика»	Передбачає застосування запутаної методології обліку:використання невинуватено складних формул і механізмів (здійснюється для того щоб максимально ускладнити проведення аналізу звітності зовнішніми користувачами)
Забалансове фінансування	Передбачає відображення частини реальних зобов'язань компанії за балансом

Таблиця 3. Загальні характеристики облікових практик як елемента системи корпоративного управління

Назва характеристики	Сутність характеристики
Цільова спрямованість	Викривлення інформації корпоративної звітності
Мета застосування	Досягнення власних інтересів та цілей
Сфера застосування (об'єкт)	Система бухгалтерського обліку
Предмет застосування	Показники бухгалтерської звітності
Методи	Креативне мислення та творчі методи ведення обліку, оцінки та формування звітності, шахрайські дії
Суб'єкт здійснення	Суб'єкти організації та ведення бухгалтерського обліку (фінансові директори, менеджери, головні бухгалтери тощо)
Негативні наслідки використання	Введення в оману користувачів корпоративної звітності, інтереси яких не співпадають з інтересами суб'єктів їх здійснення
Причина введення в оману користувачів	Невідповідність відображуваних в корпоративній звітності результатів діяльності економічній реальності корпоративної структури

Джерело: систематизовано автором.

5. Переваги застосування методів Бенейша та Роксас при оцінці ризиків фальсифікації фінансової звітності

На допомогу аудиторам або як альтернативне джерело інформації щодо якісного рівня фінансової звітності може використовуватись модель Бенейша, що є засобом визначення факту фальсифікації фінансової звітності, і використання якої дозволяє одержати необхідні сигнали стосовно того, чи здійснював менеджмент підприємства за два останні роки маніпулювання або фальсифікації з його показниками з метою досягнення власних інтересів, чи ні.

Таблиця 2. Система індикаторів М.Д. Бенейша для визначення фальсифікації фінансової звітності

№ з/п	Назва індикатора, запропонованого автором	Позначення	Формули для розрахунку
1	Індекс щоденних продаж в дебіторській заборгованості	DSRI	$\frac{\Delta Z_t}{B_t} \times \frac{B_{t-1}}{\Delta Z_{t-1}}$
2	Індекс рентабельності продаж по валовому прибутку	GMI	$\frac{B_{t-1} - CB_{t-1}}{B_t - CB_t} \times \frac{B_t}{B_{t-1}}$
3	Індекс якості активів	AQI	$\frac{(A - OA - OZ)_t}{(A - OA - OZ)_{t-1}} \times \frac{A_{t-1}}{A_t}$
4	Індекс зростання виручки	SGI	$\frac{B_t}{B_{t-1}}$
5	Індекс амортизації	DEPI	$\frac{AM_{t-1}}{AM_t} \times \frac{(AM + OZ)_t}{(AM + OZ)_{t-1}}$
6	Індекс витрат на продаж, загальних та адміністративних витрат	SGAI	$\frac{(BP + ZB + AB)_t}{(BP + ZB + AB)_{t-1}} \times \frac{B_{t-1}}{B_t}$
7	Індекс зміни оборотного капіталу	TATA	$\frac{\Delta OA_t - \Delta KZ_{об}_t - \Delta GK_t}{A_t} + \frac{\Delta ПКЗДЗ_t + \Delta ВПП_t - AM_t}{A_t}$
8	Індекс левериджу	LVGI	$\frac{(\Delta Z_{об} + KZ_{об})_t}{(\Delta Z_{об} + KZ_{об})_{t-1}} \times \frac{A_{t-1}}{A_t}$

Скорочення в формулах: А – активи; АВ – адміністративні витрати; АМ – амортизація; В – виручка; ВПП – витрати податку на прибуток; ВП – витрати на продаж; ГК – грошові кошти; ДЗ – дебіторська заборгованість; ДЗоб – довгострокові зобов'язання; ЗВ – загальні витрати; КЗоб – короткострокові зобов'язання; ОА – оборотні активи; ОЗ – основні засоби; ПКЗДЗ – поточна кредиторська заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями; СВ – собівартість.

Використовуючи дану систему індикаторів (табл. 2), М.Д. Бенейшем було сформовано модель, яка дозволяє розрахувати значення показника M-Score:

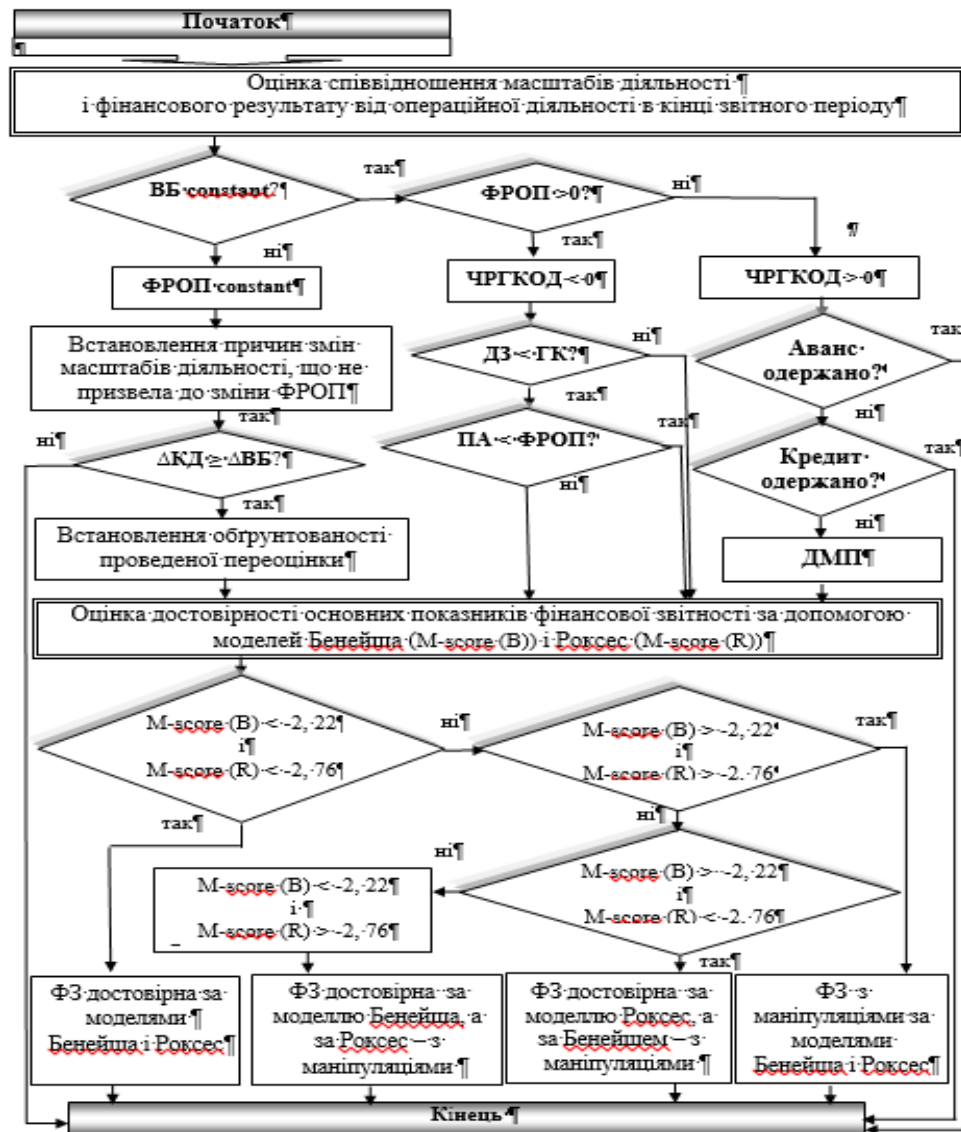
$$\begin{aligned} M\text{-Score (Beneish)} = & - 4,84 + 0,920 DSRI + \\ & 0,528 GMI + 0,404 AQI + 0,892 SGI + 0,115 DEPI \\ & - 0,172 SGAI + 4,679 TATA - 0,327 LVGI \end{aligned}$$

Таблиця 2. Фінансова звітність як інформаційна база для розрахунку індикаторів, необхідних для визначення M-Score

№ з/п	Показник	Джерело
1	Чистий дохід від реалізації продукції	рядок 2000, ф. № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)»
2	Собівартість реалізованої продукції без амортизації	різниця рядків 2050 та 2515, ф. № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)»
3	Дебіторська заборгованість	сума рядків 1040, 1125, 1130, 1135, 1155, ф. № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»
4	Оборотні активи	рядок 1195, ф. № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»
5	Основні засоби	рядок 1011, ф. № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»
6	Амортизація	рядок 2515, ф. № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)»
7	Активи	рядок 1300, ф. № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»
8	Витрати на продаж, загальні та адміністративні витрати	сума рядків 2130, 2150, 2180, ф. № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)»
9	Фінансовий результат від операційної діяльності	рядок 2190 або 2195, ф. № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)»
10	Чистий рух коштів від операційної діяльності	рядок 3195, ф. 3 «Звіт рух грошових коштів»
11	Короткострокові зобов'язання	сума рядків 1600, 1610, 1615, 1620, 1625, 1630, 1690, ф. № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»
12	Довгострокові зобов'язання	сума рядків 1500, 1510, 1515, ф. № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»

В результаті М.Л. Роксес сформувала нову (5-ти коефіцієнтну) модель, яка на її думку дозволяє більш краще (на 15% у порівнянні з моделлю Бенейша) визначати компанії, що фальсифікують свою фінансову звітність:

$$M\text{-Score (Roxas)} = - 6,065 + 0,823 DSRI + 0,906 GMI \\ + 0,593 AQI + 0,717 SGI + 0,107 DEPI$$

Примітки: ВБ – валюта балансу, ФРОП – фінансовий результат від операційної діяльності, КД – капітал в дооцінках, ЧРГКОД – чистий рух грошових коштів від операційної діяльності, ПА – придбані активи, ДМП – доходи майбутніх періодів, ФЗ – фінансова звітність

Рис. 1. Алгоритм застосування моделей Бенейша і Роксес для виявлення фальсифікації фінансової звітності

Дякую за
увагу!
Гарного
дня!